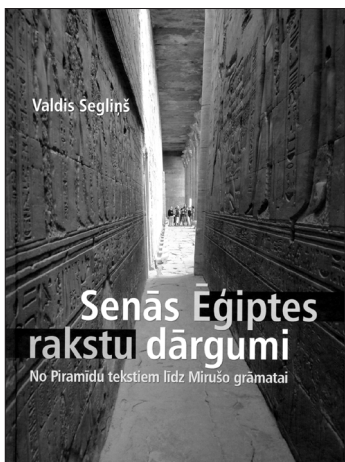

sarakstītā novele “Dāvida zvaigzne”, kas 60. gadu sākumā vairākas reizes gan latviski, gan krieviski izskanēja Latvijas radio. Tāpat kā daudzas grāmatas par holokausta tematiku, arī šis tekstu papildina precīzi un izsmelši Dr. hist. Grigorija Smirina sastādīti komentāri.

Interesanti, ka grāmata sākas ar profesora Andrieva Ezergaiļa 1985. gadā rakstīto par F. Mihelsones atmiņām Kanādā iznākošajam latviešu emigrācijas žurnālam “Jaunā Gaita”. Profesors jau toreiz aicināja pārtulkot šo patsieso grāmatu latviski. Diemžēl vēl šodien tas nav izdarīts.

Dzintars Ērglis

Segliņš V. Senās Ēģiptes rakstu dārgumi: No Piramīdu tekstiem līdz Mirušo grāmatai. – Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2011. – 344 lpp.: il.

Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds 2011. gada septembrī klajā laidis Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes Lietišķās ģeoloģijas katedras vadītāja, profesora Dr. geol. Valda Segliņa monogrāfiju “Senās Ēģiptes rakstu dārgumi: No Piramīdu tekstiem līdz Mirušo grāmatai”. Monogrāfija ietver apskatu un pētījumus par Senās Ēģiptes rakstu pieminekļiem, kas tik plaši latviešu valodā zinātniskā literatūrā vēl nav publicēti. Hieroglifu

rakstības pieminekļi ir cilvēces kultūras sastāvdaļa, kas kopā ar arheoloģiskajos izrakumos iegūtajām liecībām, arhitektūras un mākslas darbiem veido Senās Ēģiptes vēsturi, mitoloģiju un reliģiju.

Senās Ēģiptes vēstures pētniecība Latvijā aktivizējusies kopš 2001. gada, kad Ārzemju mākslas muzejs nodibināja patstāvīgu Latvijas zinātnisko ekspedīciju Ēģiptē, kas atsevišķās izbraukuma sesijās veica senatnes pieminekļu izpēti. Profesors V. Segliņš, būdams šīs zinātniskās ekspedīcijas dalībnieks, veicis nozīmīgus pētījumus Ēģiptē. Ar ģeoradara radiolokācijas tehnoloģiju viņš vairākos arheoloģiskajos pieminekļos atklājis agrāk nezināmus apakšzemes objektus. Šie atklājumi guvuši lielu rezonansi Ēģiptes arheoloģiskajā izpētē. Jāatzīmē, ka Latvijas zinātniskās ekspedīcijas darbība Ēģiptē turpina Latvijas Universitātē profesora Franča Baloža pagājušā gadsimta 20.–30. gados izveidoto pētniecības virzienu, kas ilgu laiku bija pārtraukts.¹

Profesora V. Segliņa jaunās monogrāfijas pētījumu objekts ir Senās Ēģiptes piramīdu un papirusu hieroglifu teksti, kuri satur senākos priekš-

¹ *Klētņieks J.* Profesora Franča Baloža pētījumi ēģiptoloģijā // Arheoloģija un etnogrāfija, XXIV. – Rīga: Zinātne, 2010. – 170.–175. lpp.

status un ticējumus par cilvēku nāvi, apbedīšanas tradīcijām un pēcnāves dzīvi. Senie ēģiptiešu reliģiskie ticējumi izteic mūžības, bezgalības un dvēseles nemirstības ideju, kas patiesībā veido cilvēka garīguma eksistenciālo būtību. Šāda satura hieroglifu tekstu izpēte ir viens no sarežģītākajiem uzdevumiem, un ar to nodarbojas daudzi slaveni ēģiptologi. Lai gan senie teksti pārtulkoti angļu un franču, daļēji arī vācu un krievu valodā un vairāk nekā gadsimtu pieejami pētniekiem, tomēr nav izdevies panākt vienotu izpratni par tajos ietvertajiem senajiem jēdzieniem. Atšķirības rodas no katras valodas morfoloģiskām īpatnībām jeb lingvistiskās barjeras un no oriģinālo hieroglifu tekstu fragmentārā rakstura.

Monogrāfijas autors seno ēģiptiešu tekstu tulkošanai latviešu valodā izmantojis jaunākos un saturiski pilnīgākos angļu valodā publicētos R. O. Folknera, J. P. Allena, klasiskos V. Badža u.c. autoru darbus. V. Segliņš, veicot rūpīgu tekstu analīzi un salīdzinot ar agrāk publicētajiem darbiem, sekmīgi pārvarējis valodnieciskās grūtības un sastādījis latviešu valodā pilnīgākus tekstus, nekā tie dažviet fragmentāri publicēti agrāk. Autors iedziļinājies arī seno īpašvārdu rakstībā un latviskojis tos atbilstoši hieroglifu rakstības praksei, atzīstot, ka "ne visi mūsdienu alfabēti ļauj nepārprotami atspoguļot senās Ēģiptes valodas skaņu specifiku" (48. lpp.). Daļēji tas maina agrāk latviešu literārajā rakstībā pieņemtos nosaukumus un ievieš precīzāku ēģiptiešu vārdu rakstību. Tomēr, literāri rediģējot latviskos vārdus, derētu vietām atteikties no angļu valodā izplatītās vārdu rakstības ar lielo burtu, piemēram, Saules Dievs, Pazemes valstība, Saules stari, Pirmatņējie ūdeņi u.c., tādējādi piedēvējot tiem dzīvu būtņu raksturu, resp., antropomorfismu.

Monogrāfijas struktūrā ievērots informatīvais zināšanu vairošanas princips, lai lasītāju sagatavotu galvenā mērķa – piramīdu un Mirušo grāmatas tekstu izpratnei. Tie vispār grūti saprotami, ja lasītājs neko nezina par vairāku gadu tūkstošu ilgo Senās Ēģiptes vēsturi, valdnieku un notikumu hronoloģiju, reliģisko ticējumu un vietējo paradumu tradīcijām, to atbilstību noteiktam laika posmam. Senās Ēģiptes kultūra atstājusi mūsdienu cilvēcei mantojumā tik senus priekšstatus par cilvēka dzīvi uz zemes un aizkapa valstību, ka tie pat kļuvuši nesaprotami šodienas cilvēkam. Pragmatiski raugoties uz cilvēka dzīvi Senajā Ēģiptē un ievērojot tā laika vidējo mūža ilgumu, kas nepārsniedza 35 gadus, monogrāfijas autors uzskata, ka senajiem cilvēkiem nebija sevišķi daudz laika to visu šķirot un vētīt. Galu galā pēc neilgas uzkavēšanās šajā pasaulē iespēja nokļūt "Mūžīgo meldru laukos" bija gana motivējoša.

Monogrāfija satur priekšvārdu, ievadu, 11 nodaļas ar izvērstiem apskatiem un analīzi, pēcvārdu, izmantotās literatūras, Senās Ēģiptes valdnieku hronoloģisko secību un turpmākajai lasīšanai ieteiktās literatūras sarakstu, kā arī kopsavilkumu angļu valodā. Monogrāfija kopā aptver 344 lappuses teksta ar tabulām un daudziem attēliem. Darbā dotas vairāk nekā 200 atsauces galvenokārt uz angļu valodā publicētiem darbiem un interneta tīmekļa adresēm.

Priekšvārdā un ievadā autors norāda, ka viņa darba mērķis nav analizēt paveiktos pētījumus ēģiptoloģijā, bet gan, uz tiem balstoties, dot ieskatu

Senās Ēģiptes rakstiskajos avotos, kas rosinātu iepazīt, izprast un domāt par tur ietverto nozīmi, simboliku un misticismu, uz ko balstīta seno cilvēku ticējumu un garīgā pasaule.

Apskata daļu autors sāk ar pēcnāves dzīves ticējumiem dažādās senajās kultūrās. Vispirms sniegts ieskats pilnīgāk izteiktajā pēcnāves doktrīnā, kas ietverta Tibetas Mirušo grāmatā. Tad seko sengrieķu ticējumi par Aīda pazemes valstību un ēģiptiešu mirušo grāmatu vispārējs apskats. Autors nemeklē dažādo ticējumu ģenēzi un savstarpējo saskaņu. Tas nav viņa pašreizējā pētījuma mērķis. Taču netieši atklāj vairākas būtiskas īpatnības senajos ēģiptiešu ticējumos. Viens no tādiem raksturo austrumu tautu vecākos reliģiskos priekšstatus: “Ēģiptiešiem nav dieva Re, ir tikai dievišķā izpausme. .. Dievs ir tas, kas ļauj tam notikt” (18. lpp.).

Rakstot par ēģiptiešu Mirušo grāmatas nozīmi, autors nenovirzās no literatūrā izplatītajiem jēdzieniem par saules kultu, ēģiptiešu dieviem, dažādiem ticējumiem u. tml. Autors izprot un balstās uz ēģiptoloģijā izveidotajām tradīcijām, neradot pārsteidzīgus secinājumus vai hipotēzes. Īpaši tas attiecas uz senās reliģijas izpratni, pamatojot, ka ēģiptiešu reliģiskie ticējumi nav sastingušas dogmas, bet noteiktos vēsturiskajos periodos tie mainījušies. Senās Ēģiptes vēstures īsajā apskatā autors koncentrēti pievēršas galvenajiem pārmaiņu posmiem un raksturo laikmeta apstākļus. Vēsturisko apskatu labi papildina dažādo notikumu periodizācijas tabula.

Pētniekiem vērtīgu apskatu par hieroglifu rakstību un vārdu izrunu autors sniedzis monogrāfijas 3. nodaļā. Citi grāmatu autori, nepārzinot hieroglifus, parasti no tā izvairās. Taču tieši V. Segliņa sniegtais apskats ievērojami uzlabo izpratni par svešajiem terminiem un to jēdzienisko nozīmi. Tur paustās atziņas noderīgas latvisko vārdu rakstībai. 4. un 5. nodaļā lasītājs tiek iepazīstināts ar ēģiptiešu galvenajiem dieviem un dievībām, kā arī mitoloģiskajiem, reliģiskajiem priekšstatiem par nāvi, maģiju, apbedīšanas tradīcijām un ar tām saistītajiem ticējumiem (50.–135. lpp.). Latviešu literatūrā tie vairāk vai mazāk jau pazīstami, taču šajā monogrāfijā funkcionāli papildina un paskaidro iepriekšējo un arī turpmāko nodaļu saturu. Šo nodaļu vispārīgo saturu veiksmīgi raksturo ievērojamā ēģiptologa V. Badža darbā “Ēģiptiešu reliģija” rakstītais: “Senie ēģiptieši ar prātu tā izcilākā formā risināja problēmas, kur tas bija nepieciešams, un bija ar cieņpilnu attieksmi tur, kur to zināšanas nesniedzās.”²

Monogrāfijas 6. un 7. nodaļā autors pievēršas Mirušo grāmatas tekstu avotiem un to klasifikācijai mūsdienās. Šajās nodaļās autors apkopojis visus mūsdienās pazīstamos mirušo grāmatu tekstus no dažādu autoru jaunākajiem publicējumiem. Visvecākie ir Piramīdu teksti, kas nāk no V un VI dinastijas valdnieku kapeņēm. Visievērojamākie ir Unisa kapeņu teksti, jo tie atklāj senākos priekšstatus, kas vēlāk pilnveidojas un veido ēģiptiešu reliģisko ticējumu pamatu. Piramīdu tekstus pēc Senās valsts sabrukuma līdz pat mūsu ēras sākumam ievērojamā mērā papildina sarkofāgu, kapeņu un papirusu teksti un zīmējumi, kā arī teksti uz mūmiju liķautiņiem un atsevišķiem priekšmetiem.

² Budge W. Egyptian Religion. – Gramercy, 1996. – P. 224.

Autoram izdevies rast šo dažādo tekstu kopējo struktūru, izdalīt tematiskās grupas, kompozīcijas vienojošos elementus un atšķirības. Tematiski būtiskāko papirusu grupā iekļauti Jaunās valsts perioda Ani un Hunefera papirusu teksti. Raksturoti teksti no Alu, Zemes, Amduata, Vārtu, Debesu un Nutas, Debess Govs, Re litānijas, Dienas un Nakts grāmatām. Tekstu klasifikācijā ievērots vēsturiski nostiprinājies princips – numerācija un arī tematiskais grupējums. Atsevišķi salīdzinātas Unisa un Teti piramīdu tekstu vienojošās un atšķirīgās daļas.

Par vienu no galvenajiem Senās Ēģiptes civilizācijas nepārtrauktības nosacījumiem tūkstošiem gadu ilgajā laika posmā autors uzskata elastīgo reliģisko kultu maiņu, aizvien pielāgojoties citiem apstākļiem, tanī pašā laikā nezaudējot ticības pamatlinijas. Netiek izslēgta arī ideju un priekšstatu sistēmu izcelsme un attīstība vairākos spēcīgos reliģiskajos centros, kādi pastāvēja Heliopolē, Hermopolē un Tēbās, kas noveda pie vairāku virzienu uzslāņošanās un vietējo ticējumu dažādības.

Monogrāfijas 8. nodaļā iekļauta Piramīdu tekstu vecākā daļa no Unisa kapeņēm, kas pārtulkota latviešu valodā (178.–249. lpp.). V. Segliņš tulkojumam izmantojis galvenokārt angļu ēģiptologa R. O. Folknera 1969. gadā no senēģiptiešu rakstības angļu valodā publicētos tekstus, kas salīdzināti ar citu autoru darbiem, lai novērstu pārpratumus un nepilnības. Latviskotais teksts papildināts ar Unisa kapeņu telpu fotoattēliem un shēmām, kas ļauj lasītājam izprast seno tekstu izvietojumu un orientējumu. Autors gan atturas no svēto tekstu komentāriem, taču vispārīgas norādes jau ir sniegtas iepriekšējās nodaļās.

9. nodaļā aplūkoti sarkofāgu teksti. Tie uzrakstīti uz koka vai akmens šķirstu ārējās virsmas un arī iekšpusē. Tradīcija izplatījās Vidējās valsts laikā un turpinājās līdz pat grieķu-romiešu perioda beigām. Autors pievērsīs uzmanību sarkofāgu tekstu būtiskām pazīmēm un raksturojis to atšķirības no piramīdu tekstiem. Doti arī vairāki sarkofāgu tekstu turkotie paraugi. Atsevišķi izdalīts mitoloģiskais stāsts jeb pasaka par Horu un melno cūku, kas faktiski izteic primitīvu astronomisko priekšstatu par Mēness stāvokli konjunkcijā ar Sauli.

10. nodaļā raksturots ēģiptoloģijā populārais Ani papirus, kas ir viens no greznākajiem Mirušo grāmatas paraugiem, jo teksts labi saglabājies un papildināts ar mitoloģisko sižetu zīmējumiem. Ani papirusa teksts paskaidro mirušā cilvēka izešanu gaismā un bezrūpju pilno dzīvi zaļajos niedru laukos jeb paradīzes vietā. V. Segliņš pārtulkojis no Ani papirusa mitoloģiski reliģisko ticējumu centrālo daļu jeb klasisko angļu pētnieka V. Badža tulkoto Mirušo grāmatas XVII nodaļu un arī Slavus himnu Re. Kopā ar apskatam pievienotajiem attēliem autoram izdevies sniegt pārlicinošu ieskatu Jaunās valsts perioda reliģiskajos ticējumos. Tos papildina arī latviski pārtulkotais teksts no Hunefera papirusa.

Monogrāfijas pēdējā nodaļā raksturoti grieķu-romiešu laika reliģiskie ticējumi Ēģiptē. Ar vairākiem piemēriem parādītas pārveidoto ticējumu izpausmes, kas pakāpeniski saplūst ar kristietības tradīcijām. Seno ēģiptiešu ticējumi transformējas cita satura tekstos un tēlos.

Kopumā izvērtējot 11 nodaļu saturu, vispirms jāatzīmē autora plašais skatījums uz pētāmo problēmu, kas balstīta uz jaunāko zinātnisko literatūru. Atsevišķās nodaļās vēsturiskā situācija dažkārt gan atkārtojas, bet tas stilistiski uzlabo uzrakstīto apskatu. Katru nodaļu iespējams lasīt neatkarīgi no visa darba.

Pēcvārdā V. Segliņš raksta: “Ļoti gribētos ticēt, ka esam sākuši saprast seno tekstu vērtējumu, tomēr ir vien jāatzīst, ka tikai nojaušam par tā klātbūtni” (294. lpp.).

Patiesi, monogrāfijas autoram izdevies iedziļināties ne vien sarežģītajā un tūkstošiem gadus ilgajā Senās Ēģiptes vēsturē, bet arī izprast senās pasaules kultūrvēsturisko mantojumu un sniegt no tā daļu arī latviešu lasītājiem.

Profesora V. Segliņa monogrāfija ir fundamentāls akadēmisks pētījums, kas bagātina latviešu zinātniskās literatūras klāstu. Īpaši jāizceļ V. Segliņa tulkotie Unisa piramīdas un Ani papirusa teksti, kas sniedz izcilu ieguldījumu senēģiptiešu rakstu pieminēkļu apzināšanā. Tagad tie kļuvuši pieejami arī latviešu lasītājiem.

Jānis Klētnieks